

TA'LIM JARAYONIDAGI KONFLIKTLARNING YUZAGA KELISH SABABLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Saidnazarova Nodira Otaxon qizi

Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo tillari kafedrası

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

2-kurs magistranti

saidnazarova1997@gmail.com

Annotatsiya: Ta'lim jarayonidagi ziddiyatlar umumiy hodisa bo'lib, o'quv muhiti va o'quvchilar natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu ilmiy maqola ta'lim muassasalaridagi nizolarning turli sabablarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, shaxslararo nizolar, akademik kelishmovchiliklar va muammolarga hissa qo'shadigan murakkab jarayonlar haqida tushuncha beradi. Ta'limdagi nizolar asosidagi asosiy omillarni aniqlash orqali o'qituvchilar, siyosatchilar va manfaatdor tomonlarga ushbu muammolarni samarali hal qilish va yumshatish bo'yicha chuqurroq tushuncha berishga intiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim mojarolari, nizolar sabablari, ta'lim tizimi, nizolarni hal qilish, nizolarni boshqarish.

Аннотация: Образовательный конфликт – распространенное явление, которое может существенно повлиять на среду обучения и результаты учащихся. Это исследование направлено на изучение различных причин конфликтов в образовательных учреждениях и дает представление о сложной динамике, которая способствует межличностным конфликтам, академическим разногласиям и институциональным проблемам. Выявляя основные движущие силы конфликтов в образовании, данное исследование стремится предоставить педагогам, политикам и заинтересованным сторонам более глубокое понимание того, как эффективно решать и смягчать эти проблемы.

Ключевые слова: образовательные конфликты, причины конфликтов, система образования, разрешение конфликтов, управление конфликтами.

Abstract: Educational conflict is a common phenomenon that can significantly affect the learning environment and student outcomes. This research aims to explore the various causes of conflict in educational institutions, providing insight into the complex dynamics that contribute to interpersonal conflict, academic discord, and institutional problems. By identifying the underlying drivers of conflict in education, this study seeks to provide educators, policymakers, and stakeholders with a deeper understanding of how to effectively address and mitigate these challenges.

Key words: educational conflicts, causes of conflicts, educational system, conflict resolution, conflict management.

Kirish. Ta'lim jarayonidagi nizolar ko'plab manbalar, jumladan, shaxslararo munosabatlar, o'quv dasturlarini loyihalash va tashqi omillardan kelib chiqishi mumkin. Ushbu mojarolarning asosiy sabablarini tushunish ta'lim muassasalaridagi nizolarning oldini olish va hal qilish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Ushbu maqola ta'lim tizimidagi nizolarni keltirib chiqaradigan turli omillarni o'rganib, akademik muhitda nizolarni boshqarishning murakkabliklarini yoritishga qaratilgan.

Ta'lim sohasida, ta'lim jarayonida shaxslar, g'oyalar va maqsadlarning xilma-xilligini hisobga olsak, turli konfliktlar bo'lishi tabiiy. Bu mojarolar turli darajalarda - talabalar o'rtasida, talabalar va o'qituvchilar o'rtasida yoki ota-onalar ishtirokida paydo bo'lishi mumkin. Ta'lim jarayonidagi nizolarning sabablari, oqibatlar va ularni hal qilish usullarini tushunish qulay ta'lim muhitini saqlash va barcha ishtirokchilar uchun ijobiy natijalarga erishishlarida juda muhimdir.

Asosiy qism. Ta'limdagi nizolarning asosiy sabablaridan biri ta'lim tizimidagi shaxslar o'rtasidagi qarashlar va kelib chiqishining xilma-xilligidir. Talabalar turli xil madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy muhitdan keladi, ularning har biri o'zining noyob tajribasi va dunyoqarashini akademik muhitga olib keladi. Bu farqlar ba'zan noto'g'ri mulqotga, tushunmovchiliklarga yoki qadriyatlar to'qnashuviga olib

keladi, tengdoshlar o'rtasida yoki talabalar va o'qituvchilar o'rtasida keskinlik va nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari, maqsadlarning mos kelmasligi ta'lim jarayonidagi nizolarning yana bir muhim manbai hisoblanadi. Talabalar turli xil ilmiy maqsadlarga, o'rganish uslublariga yoki motivatsiyaga ega bo'lishi mumkin, bu esa o'qituvchilar yoki muassasalar tomonidan belgilangan talablarga zid kelishi mumkin. Bu nomuvofiqlik o'quvchilarga yoqmasligi mumkin va natijada o'quv jarayoniga to'sqinlik qiladigan nizolar paydo bo'ladi. Bundan tashqari, vakolat, intizom yoki qaror qabul qilish bilan bog'liq muammolar talabalar, o'qituvchilar yoki ma'murlar o'rtasida keskinlikni keltirib chiqarishi mumkin.

Bundan tashqari, cheklangan resurslar, akademik bosim kabi tashqi omillar ham ta'limdagi nizolarga sabab bo'lishi mumkin. Ta'lim jarayonidagi ziddiyatlarni samarali hal qilish uchun turli darajalarda faol choralar ko'rish kerak. Kuchli aloqa kanallarini yaratish, hamdardlikni rag'batlantirish, bir-biriga hurmat va tushunish madaniyatini rivojlantirish, shuningdek, tegishli resurslar va yordam bilan ta'minlash ta'limdagi nizolarni hal qilish yo'lidagi muhim qadamdir. O'qituvchilar, ma'murlar, ota-onalar va talabalar o'rtasidagi nizolar va ularning sabablarini aniqlash, hal qilish va birgalikda ishlash lozim.

Sifatli ta'limga kirish global miqyosda muhim muammo bo'lib qolmoqda. Ko'pgina talabalar cheklangan resurslar, eskirgan jihozlar va turli bilimga ega o'qituvchilarga duch kelishadi, bu esa teng bo'lmagan ta'lim tajribasiga olib keladi. Ta'lim imkoniyatlaridagi nomuvofiqliklar jamiyatlar ichidagi tengsizlikni kuchaytiradi. Kam ta'minlangan qatlamlardan bo'lgan talabalarda ko'pincha ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyati cheklangan, bu esa o'quv yutuqlarining pasayishiga va rivojlanish imkoniyatlarining pasayishiga olib keladi. Bu bo'shliqlarni bartaraf etish barcha uchun sifatli ta'limdan teng foydalanishni ta'minlash uchun zarurdir. Zamonaviy dunyoda o'zgarishlar sur'ati dinamik, dolzarb va qiziqarli bo'lgan o'quv dasturini talab qiladi. Eskirgan ta'lim asoslari talabalarni XXI asr uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, jumladan, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va raqamli savodxonlik bilan ta'minlay olmaydi. Mavjud tendensiyalar va rivojlanayotgan texnologiyalarni aks ettirish uchun o'quv dasturini yangilash talabalarni kelajakdagi ishchi kuchiga tayyorlash uchun juda muhimdir. O'qituvchilar ta'lim jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi, ammo malakali o'qituvchilarning yetishmasligi va o'qituvchilarning yetarli darajada tayyorlanmaganligi jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Sifatli ta'lim talaba muvaffaqiyati uchun muhim, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga sarmoya kiritish esa ta'lim sifatini oshirishning kalitidir. Ta'lim natijalarini yaxshilash uchun malakali o'qituvchilarni yollash va saqlab qolish juda muhimdir. Moliyalashning yetarli emasligi, cheklangan infratuzilma, ta'lim resurslarining yetishmasligi ta'lim jarayoni samaradorligiga to'sqinlik qilmoqda. Kam ta'minlangan jamoalardagi maktablarda ko'pincha darsliklar, texnologiya va maktabdan tashqari dasturlar kabi asosiy ehtiyojlar yetishmaydi. Resurs bo'shlig'ini yopish barcha talabalar uchun qulay o'quv muhitini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonidagi nizolarning sabablari:

1. Muloqot muammolari. Talabalar, o'qituvchilar va ma'murlar o'rtasidagi yomon muloqot, noto'g'ri tushunish, noto'g'ri talqin qilish va kutishlar, ko'rsatmalar va fikr-mulohazalarga nisbatan ziddiyatlarga olib kelishi mumkin.
2. Turli manfaatdor tomonlarning manfaatlari: o'quvchilar, ota-onalar, o'qituvchilar va siyosatchilar o'rtasidagi ziddiyatli manfaatlar ta'lim maqsadlari, ustuvorliklari va strategiyalari bo'yicha kelishmovchiliklarga olib kelishi mumkin.
3. Akademik bosim: Akademik jihatdan ustunlik qilish, ishlash standartlariga javob berish va kelajakdagi imkoniyatlarni ta'minlash uchun bosim o'quvchilar o'rtasida stress va raqobatni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa baholar, tan olish va muvaffaqiyatlar uchun mojarolarga olib keladi.
4. Madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar: Talabalar va xodimlar o'rtasidagi turli xil madaniy kelib chiqish, qadriyatlar va ijtimoiy-iqtisodiy holatlar noto'g'ri tushunchalar, noto'g'ri qarashlar va stereotiplardan kelib chiqadigan nizolarga sabab bo'lishi mumkin.

1-jadval

Ta'limdagi nizolar tez-tez uchraydigan holatlari:	Ta'limdagi nizolarni bartaraf etish strategiyalari:
---	---

1. Muloqot uslublaridagi tafovutlar: manfaatdor tomonlar o'rtasidagi turli xil muloqot imtiyozlari samarali hamkorlikka to'sqinlik qiladigan tushunmovchilik va nizolarga olib kelishi mumkin.	1. Faol tinglash va empatiyani rag'batlantirish: manfaatdor tomonlarni faol tinglashga, hamdard bo'lishga va konstruktiv muloqot va nizolarni hal qilishga yordam berish uchun turli nuqtai nazarlarni tushunishga undash.
2. Akademik bosim va raqobat: Kuchli akademik bosim va raqobat talabalar o'rtasida raqobat va nizolarni keltirib chiqaradigan stressli muhitni yaratishi mumkin.	2. Aniq aloqa kanallarini o'rnatish: Ta'lim hamjamiyatida fikr almashish, fikr-mulohazalar va tashvishlarni osonlashtirish uchun shaffof va ochiq aloqa kanallarini ishlab chiqish.
3. Xilma-xillik va inklyuzivlik muammolari: xilma-xillik, tenglik va inklyuzivlik bilan bog'liq muammolar ta'lim hamjamiyatida madaniy me'yorlar, tarafkashliklar va ijtimoiy adolat atrofida ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin.	3. Mojarolarni hal qilish jarayonlarini amalga oshirish: nizolarni o'z vaqtida va xolis tarzda hal qilish uchun mojarolarni hal qilishning rasmiylashtirilgan jarayonlarini yoki tengdoshlarga maslahat dasturlarini yaratish.
4. Resurslarni taqsimlash va byudjet cheklovlari: Cheklangan resurslar va byudjet cheklovlari moliyalashtirishning ustuvor yo'nalishlari, resurslarni taqsimlash va dasturiy qarorlar bo'yicha kelishmovchiliklarga olib kelishi mumkin.	4. Mojarolarni boshqarish va hissiy razvedka bo'yicha treninglar o'tkazish: manfaatdor tomonlarga nizolarni hal qilishning samarali vositalari bilan imkoniyatlarni kengaytirish uchun mojarolarni boshqarish, hissiy aql va shaxslararo ko'nikmalar bo'yicha trening va kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini taklif qilish.
5. Talabalar intizomi va xulq-atvorini boshqarish: o'quvchilarning xulq-atvori bilan bog'liq muammolar, intizomiy harakatlar va sinfdagi mojarolar o'quv muhitini buzishi va tengdoshlar hamda o'qituvchilar o'rtasidagi munosabatlarni keskinlashtirishi mumkin.	5. Hamkorlikdagi va jamoaviy ishlarni rivojlantirish: Talabalar, o'qituvchilar va ma'murlar o'rtasida jamoaviy ish, hamkorlik va o'zaro minnatdorchilikni rivojlantirish uchun hamkorlikdagi loyihalar, guruh faoliyati va jamoa tuzish tashabbuslarini rag'batlantirish.
6. Shaxsiy va shaxslararo nizolar: shaxsiyat, qadriyatlar va e'tiqodlardagi individual tafovutlar ta'lim muassasalarida hamkorlik va jamoaviy ishlarga ta'sir qiluvchi shaxsiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.	6. O'rnatilgan tartiblarni muntazam ravishda ko'rib chiqish: Ta'lim hamjamiyatining o'zgaruvchan ehtiyojlari va qadriyatlariga mos kelishini ta'minlash uchun tartib va amaliyotlarni davriy ko'rib chiqish.

Ta'lim jarayonidagi nizolarning asosiy manbalaridan biri akademik jamoadagi shaxslar o'rtasidagi qarashlarning xilma-xilligidir. Talabalar, o'qituvchilar va ma'murlar turli xil madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy muhitga ega bo'lib, ularning e'tiqodlari, qadriyatlar va ta'lim va o'qitishga yondashuvlarini shakllantiradilar. Bu farqlar tushunmovchiliklar va nizolarga olib kelishi mumkin, chunki odamlar o'zlarining qarashlari asosida vaziyatlarni boshqacha talqin qilishlari mumkin.

Mojarolar ko'pincha ta'lim muhitida maqsadlar va kutilgan natijalarning noto'g'ri muvofiqligi tufayli yuzaga keladi. Talabalarda turli xil ilmiy intilishlar, o'rganish imtiyozlari yoki shaxsiy motivatsiyalar bo'lishi mumkin, bu esa o'qituvchilar yoki muassasalar tomonidan belgilangan talablarga zid kelishi mumkin. Baholash mezonlari, topshiriqlarni topshirish muddatlari yoki sinf siyosati bo'yicha tushunmovchiliklar o'quvchilarning faolligiga to'sqinlik qiluvchi va o'quv jarayonini buzishi mumkin bo'lgan nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ta'lim muassasalaridagi qat'iy intizom, qarorlar qabul qilish yoki resurslarni taqsimlash bilan bog'liq muammolar ziddiyatlarga olib keladigan keskinlikni keltirib chiqarishi mumkin.

Juda yuqori natijalarni talab qilish, cheklangan resurslar uchun raqobat yoki ishlash tashvishlari bilan kurashayotgan talabalar yuqori his-tuyg'ularni va tengdoshlari yoki o'qituvchilari bilan nizolarni boshdan kechirishi mumkin. Akademik jihatdan ustun bo'lish yoki jamiyat me'yorlariga rioya qilish bosimi nizolarni keltirib chiqaradigan va talabalar farovonligiga putur yetkazadigan muhitni yaratishi mumkin.

Mojarolarni hal qilishning samarali strategiyalari. Ta'lim jarayonidagi nizolarni konstruktiv tarzda hal qilish uchun yuqoridagidek, nizolarni hal qilishning samarali strategiyalarini amalga oshirish zarur. Ochiq muloqot, faol tinglash, hamdardlik va o'zaro hurmat nizolarni hal qilish va barcha manfaatdor tomonlar o'rtasida bir-birini tushunishni rivojlantirishning asosiy tamoyillari hisoblanadi. Muloqot uchun xavfsiz muhit yaratish, turli nuqtai nazarlarni rag'batlantirish va nizolarni hal qilish ko'nikmalarini targ'ib qilish jamiyatda insonlarga mojarolarni faol va hamkorlikda hal qilish imkoniyatini beradi.

Xulosa. Ta'lim jarayonidagi nizolar ko'p qirrali va nozik bo'lib, ularni hal qilish va oldini olish uchun nozik yondashuvni talab qiladi. Ta'lim muassasalaridagi nizolarning turli sabablarini tan olish va aloqa uzilishlari, turli manfaatlar, akademik bosimlar va madaniy farqlar kabi asosiy muammolarni hal qiluvchi strategiyalarni qabul qilish orqali o'qituvchilar va siyosatchilar barcha manfaatdor tomonlar uchun yanada qamrab oluvchi va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin. Ushbu maqola ta'lim tizimida ijobiy munosabatlar, akademik muvaffaqiyat va umumiy farovonlikni rivojlantirish uchun ta'lim muassasalarida nizolarni boshqarish amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan keyingi tadqiqotlar va tashabbuslar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ta'lim jarayonidagi nizolar ehtiyotkorlik bilan ko'rib chiqish va faol boshqaruvni talab qiladigan murakkab hodisalardir. Mojarolarning asosiy sabablarini bartaraf etish, samarali muloqotni rag'batlantirish va hamdardlik va inklyuzivlik madaniyatini rivojlantirish orqali o'qituvchilar va manfaatdor tomonlar barcha jalb qilingan shaxslarning akademik va ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi uyg'un va tarbiyalovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Musayev O. Fan va ilmiy tadqiqotning globallashuvi. Scientific Impulse, 1(3), 712-724. 2022.
2. Yusupova N. V., Muhammadjonova N. R. Development of intellectual activity of future students in teaching chemistry on the basis of interdisciplinary relations. Talqin va tadqiqotlar, 1(21). 2023.
3. Mustafaqulov, A. A. Ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlarini tashkil etish va boshqarish. Евразийский журнал предпринимательства и педагогики, 1(1), 76-81. 2023.
4. Holmirzaev I. A., Mallaboev N. M. Joint educational educational work of the teacher and student and methods of improving the quality of education. Экономика и социум, (6 (61)), 49-53. 2019.